

KEMAL TAHİR DEMİR

Prof. Dr. Şerif AKTAŞ

*Kırıkkale Üniversitesi
Fen -Edebiyat Fakültesi
Öğretim Üyesi*

ÖZET

Cumhuriyet dönemi Türk romanında, fikrî ağırlık bakımından önemli bir yeri bulunan, hattâ bu açıdan romancılığı dahi tartışılan edebî şahsiyetlerin başında Kemâl Tahir gelir. Bu makalede Kemâl Tahir'in edebî kimlik ve kişiliği, diğer incelemelerimizde de yaptığımız gibi yazarın kendisini yazmaya sevkeden 'temel güç' etrafında, 'monotematik' bir bakış açısıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Kemâl Tahir'in etrafında döndüğü temalar ve bunların eserlerinin derin yapısını oluştururken ne tür fikrî alâkalarla bağlı bulunduğu ve üslûbunu nasıl etkilediği, ana hatlarıyla gösterilmeye çalışılmıştır.

Kemâl Tahir'i bağlı bulunduğu ve hattâ kavgasını verdiği dünya görüşünü tenkîd etmeye yönelten ve ne tür arayışlar içerisinde olduğunu bize de hissettiren 'şey'in mahiyeti ve edebî eserde nasıl görüldüğü, bu yazının çözmeye çalıştığı en önemli düğümdür.

Anahtar Kelimeler:

Kemâl Tahir, Roman, Temel Güç, Yapı, Tema, İdeoloji

Birçok insan gibi edebiyata şiirle başlayan Kemâl Tahir, *İçtihat* (1931), *Geçit* (1933-1934) ve *Yedigün* dergilerinde şiir ve hikâye denemelerini takma adlarla yayımlar. Onun edebiyat ve edebî çevrelerle ilişkisini bu ilk kalem tecrübelerinden ziyade gazeteciliği çevresinde ele almak yerinde olur. Zirâ Kemâl Tahir, Galatasaray Lisesi ikinci sınıftan ayrıldıktan sonra kâtiplik, memurluk ve gazetecilik yapar. Tahir Alangu, onun bu yıllardaki gazeteciliği hakkında şunları yazmaktadır: «*Önce Vakit ve Haber gazetelerinde, sonra Son Posta gazetesinde musahhihlik, röportaj yazarlığı, çeviricilik yaptı (1930-1933). Sonra-Yedigün ve Karikatür dergilerinde sekreterlik, Karagöz gazetesinde ise başyazarlıkta bulundu (1935-1936). Tan gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaptıktan sonra (1938-1939), 13 yıl kadar basın işlerinden ve İstanbul'dan ayrı kaldı.*» (Alangu, 1965)

Edebiyat çevreleriyle böylece tanışma imkânı bulan Kemâl Tahir'in ailesi ve çocukluk yıllarına ait bir iki husûs üzerinde durmak, onun eserini yorumlamakta faydalı olacaktır. Bunlardan birincisi Kemâl Tahir'in babasının Abdülhamit'in yaveri deniz yüzbaşısı Tahir Bey olmasıdır. Dr. Hulusi Dosdoğru, yazarın babasından şu cümlelerle söz eder: «*Meşrutiyet'ten önceki ordumuzda çok sayıda görev alan alaydan yetişme subaylarımızdandı. Tahir Bey, Sultan Hamit'in yaverlerindendi. Hümkârın Yıldız sarayındaki marangozhanesinde iki subay arkadaşıyla birlikte özel marangozluk çalışmalarında ona yardımcı görevliydi... 1908'de Meşrutiyet'in ilânı ile birlikte Abdülhamit'i tahttan indirip, yaveri deniz yüzbaşısı Tahir Bey'i emekliye ayırdılar. Tahir Bey, padişah tarafından daha önce rütbesi yükseltilecek yüzbaşılığa çıkarılmış olduğundan Meşrutiyetçiler, emeklilik işlemini yaparken onu üsteğmenliğe indirdiler.*» (Dosdoğru, 1974: 420421)

Kemâl Tahir, Galatasaray Lisesi'ne devam ettiği sırada annesi vereme yakalanır ve ölür. «*Bu ölüm Kemâl Tahir'i sarsmış. Başını alıp o günden sonra baba ocağını da, terk etmiş.*» (Dosdoğru, 1974: 425-426)

Kemâl Tahir'in babasının II. Abdülhamit'e yakınlığı, en azından onun Osmanlı Sultanı'nı yakından tanınması, müstakbel yazar için, gözden uzak tutulmaması gereken husûslardan biridir. Kemâl Tahir'in annesinin ölümünü takip eden günlerde baba ocağından ve okuldan ayrılmasını da

hatırdan çıkarmamak gerekir. Ayrıca 1930'lu yıllarda, yani daha mahkûm olmadan şiirlerini takma adlarla yayınlaması ve ardarda farklı soyadlar kullanması da dikkat çekicidir.

Bu yıllara, Kemâl Tahir için, her bakımdan arayış dönemi nazarıyla bakmak yerinde olur. O, okuldan ve baba evinden 1930 yılında ayrılır. Bir taraftan avukat kâtipliği, Zonguldak Kömür İşletmeciliğinde ambar memurluğu gibi işlerle hayatını sürdürmekte; diğer taraftan da, eşi Semiha Hanım'ın ifadesine göre, *Hür Şehrin İnsanları* adlı roman notları üzerinde çalışmakta; Fransız sembolist şâirlerinin tesiri altında dönemin zevk ve anlayışına uygun şiirler yazmaktadır. Edebiyata ilgi duyan bu genç insanın Zonguldak'taki Kömür Şirketi'nin ambar memurluğundan ayrılıp İstanbul'da Babiâli'de çalışmaya başlaması tabiidir.

Kemâl Tahir, Babiâli'de farklı gazetelerde gazeteci olarak çalışırken «*1932'de yaşatları sayılabilecek Yakup Sabri, Ertuğrul Şevket, Arif Nihat Asya ile birlikte Geçit adlı bir sanat dergisi çıkarmıştır. Hikâyeciliğe Yedigün dergisinde, Cemalettin Mahir takma adıyla önce çeviri ve adapte romanlar yayınlayarak sonra da yazarak girmiştir.*» (1935-1936). posdoğru, 1974:429)

1930-1938 yılları arasında Kemâl Tahir'in sürdürdüğü hayat ve arkadaş çevresi hakkında Hulusi Dosdoğru şunları yazmaktadır: «*Kemâl Tahir, gurur ve haysiyetine son derece düşkün, dostluklara yürekten bağlı, hatır sayar, sözün tam anlamıyla babayiğit, iyiye, doğruya ve güzele yönelik, yakışıklı, akıllı, enerjik, atılgan bir gençti. Hemen hemen her İstanbul delikanlısının hayalinde erişilmez bir özlem olarak gezdirdiği o zamanın Beyoğlu gece yaşamı, onun işi ve kurduğu arkadaşlıklar gereği önünde, ardına dek açılmıştı. Kemâl Tahir, Babiâli'nin o dönemdeki birçok genç gazetecisi ile birlikte Beyoğlu'nun gece yaşamını yakından tanıdı. Hemen bütün gazete ve dergilerin yazar, çizer, başyazar ve sekreterleriyle dosttu. Birlikte Geçit'i çıkardığı ve yukarıda adları geçenlerden başka, genç şâir Yusuf Uya, Ahmet Muhip Dranas, Necip Fazıl ile tanıştıyordu. Sedat Simavi ve (Amca Bey) tipinin Türk karikatüründeki yaratıcısı Cemal Nadir yakın dostlarıydı. Naci Sadullah, Nizamettin Nazif, Sadri Ertem, Suat Derviş, Hakkı Tarık Us, Zekeriya Sertel ile tanıştıyordu.*» (Dosdoğru, 1974:431)

Yukarıdaki satırlar, belirtilen yıllar arasında

genç Kemâl Tahir'in, romanlarındaki bazı şahısları ve husûsiyle eserlerinin ifadesine sinen kabadayı anlatıcı tipini hatırlatacak bir hayat sürdürdüğünü; batılılaşmanın getirdiği yaşama tarzını ve kazandırdığı bazı alışkanlıkları kabul ettiğini ve Cumhuriyet sonrası Türk Devleti'nin resmî tavrını benimsediğini düşündürmektedir.

Onun Nâzım Hikmet ile tanışması da aynı dönemde gerçekleşmiştir. Nâzım Hikmet'in Kemâl Tahir'i geniş ölçüde etkilediği, hatta ona yol gösterdiği, yön verdiği bilinmektedir. Bu faaliyetin mahkûmiyet yıllarında devam ettiği konusunda, *Hapishaneden Kemâl Tahir'e Mektuplar* yeterince bilgi vermektedir.

15 Haziran 1938'de Nâzım Hikmet ile birlikte, donanmayı ayaklandırmaya teşvik suçundan kardeşi deniz astsubayı Nuri Tahir ile birlikte tutuklanan Kemâl Tahir, 15 Haziran 1938'de Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nce 15 yıl hapse mahkûm edilir.

Bu mahkeme ve mahkûmiyet Kemâl Tahir'in hayatında ciddi anlamda bir dönüm noktası olarak ele alınmalıdır. Zira o, Anadolu insanını Çankırı, Çorum ve Malatya hapishanelerinde tanıyacak; bu insanın husûsiyetlerini ve sürüp giden gerçekliğini anlamak ve açıklamak için yeni bir dikkatle teoriye, sürdürülen hayatın gerçekliğine ve tarihe yaklaşma gereğini duyacaktır.

Kemâl Tahir'in, en dikkate değer husûsiyeti, kendisine has eda ile *«Yahu!.. Yanılmışız!..»* deyip bilgi, hadise ve kültür alanıyla ilgili kanaatlerini yeniden gözden geçirmesidir. Bu husûsiyet, onun gerçeklik anlayışının temelinde yatmaktadır: *«Gerçekçi olabilmek çok zordur. Çünkü bir kez elde edilince sürgit kullanılmaz; her durumda gerçekliği yeniden elde edip geliştirmek gerektir.»* diyen Kemâl Tahir için *«gerçekçilik, ileri bilgilere, ileri dünya görüşlerine şuurla inanmaktan daha başka bir şeydir. Çok çetin çalışmalar sonucunda elde edilebilen bir kendi kendini değiştirme işidir.(...)Gerçekler bir anlaşılınca yazı gelip keyif çatlacak birer tembellik durağı değil, her an didinme isteyen, her an yeniden hak edilerek kazanılan, sorumluluğu gittikçe artan birer ilerilik merhaleleridir. Gerçekler canlı olduklarından değışkendirler. Sürekli olarak işe yarar hazır kalıplara sığmazlar.»* (Demir, 1989:1/79-80)

Kemâl Tahir'in bu gerçekçilik anlayışı, yukarıda sözünü ettiğimiz hadise, kazanılmış bilgi ve kabul edilmiş değerleri yeniden gözden geçirme

alışkanlığına (buna sabit fikir de demek mümkündür) bağlıdır. Aslında onun hayatı ve eseri, kabul edilmiş bilgi, değer ve hatta şahsiyetler karşısında çok manalı ve mantıklı bir soru işareti gibi durmaktadır.

19 Ağustos 1938'de on beş yıla mahkûm olan Kemâl Tahir'in suçlu olup olmadığını tartışmak başka bir iş. Mahkemenin haklılığı - haksızlığını, yazarın suçluluğunu veya suçsuzluğunu araştırmayı meraklılarına bırakalım. Belirtilen tarihte Kemâl Tahir'in Marksizmi benimsediğini, bu sebeple de Nâzım Hikmet ve çevresindekilerle dost olduğunu hiç kimse inkâr edemez. İnkâra da hacet yoktur. Bu gruba mensup insanların çoğu, daha sonra yazarın "ortaokul bilgisi" diye vasıflandıracağı Marksist bilgi ve reçetelerle Anadolu insanının dertlerine çare aramak, çözüm getirmek iddiasındadırlar.

Tabîi olarak o yılların Kemâl Tahir'i de böyledir. Marksizmin büyüyle hayata ve hadiselere bakmaktadır. Onun sırasıyla Çankırı (1940-1941), Malatya (1941-1944), Çorum (1944-1949) ve Nevşehir (1949-1950) hapishanelerinde, çeşitli yönleriyle Anadolu insanını tanıması teoriye yeniden bakmasına, gerçeği yeniden keşfetmesine sebep olmuştur. Bunun için onun köy ve kır hayatını konu alan hikâye ve romanlarına bu dikkatle yaklaşmak yerinde olur.

Ayrıca Kemâl Tahir'in Galatasaray Lisesi'ni terk edip hayatın gürlütüsü içine gazeteci olarak girdiği yıllarda, tartışılan edebî ve iktisadî problemlerden birinin köy ve köy hayatı olduğunu, Sadri Ertem ile sosyal gerçekçi edebiyat anlayışının köy ve köylüyü kuşatmaya yöneldiğini unutmamak gerekir.

O, bu alanda kaleme aldığı romanlarla köy ve köylü hayatı konusunda kabul edilmiş ve ileri sürülen iddialarına «acaba doğru mu?» sorusunu yöneltir. Cevap ise, hikâye ve romanlarıyla verilmek istenmiştir.

Onun tarihî romanlarının da çıkış kaynağı yine Anadolu insanıdır. Kemâl Tahir'in sanat-edebiyat notlarını yayıma hazırlayan Cengiz Yazoğlu, adı geçen kitapta, *«Kemâl Tahir, amacını bu inanca dayamıştı: İmparatorluk kurma gücünü tarihte kanıtlamış Anadolu Türk insanının geleceğe yarar insancıl ve onurlu birikimlerle yüklü olduğu inancı.»* (Demir, 1989: 1/14) demektedir. Aynı yazının devamında Kemâl Tahir'in aslî faaliyetinin Anadolu insanının husûsiyetlerini ortaya koyma

olduğu belirtilir. Bu konuda birçokları arasında Kemâl Tahir'in şu cümleleri de dikkate değer: «*Ben Anadolu halkının yazarıyım. Bu halk, kimilerinin sandığı gibi bir yabancı imparatorluğun, zorla köle edilmiş ve yüzyıllar boyu zorla çalıştırılmış bir köle halkı değildir. Dünyanın en büyük imparatorluğunu kurmuş, bu imparatorluğu kökleştirip geliştirmiş en az altı yüzyıl kanıyla, canıyla, aklıyla, malıyla savunup yaşatmış kahraman ve soylu bir halktır.*» (Demir, 1989:1/66)

Bütün bunlar, Anadolu'ya hapisaneyeye gönderilen Kemâl Tahir'in imparatorluk kurmuş ve bu mekânla bütünleşmiş halkın hâldeki vaziyeti ve tarihî kimliği konularında bilinenler karşısına yeni sorularla çıktığını; bilinmeyen yönlerini araştırmaya, ortaya koymaya yöneldiğini gözler önüne serer. Onun hareket noktası, şüphesiz Anadolu insanıdır. Bu insanın bu mekâna yerleşmesi ve tarihî zaman içinde tekâmülü ve son yüzyıldaki çıkmazları, Kemâl Tahir'in tarihî romanlarının temasını teşkil eder. Öyleyse onun edebî eserlerinin aslı konusu, Anadolu insanıdır. Bu insanın hâldeki görünüşünü köy ve kır hayatını konu alan romanlarda; geçmişini ise tarihî romanlarda işlemeyi planlayan Kemâl Tahir, batılılaşma, ile başlayan değişme üzerinde ısrarla durmaktadır. Çünkü o, bu değişmeyi özünden ayrılma, çözülmeye ve yokluğa yöneliş olarak değerlendirmekte; batılılaşma gayretlerinin bu insana ihanet olduğunu sezdirmeye çalışmaktadır.

Kemâl Tahir'in sözü edilen problemleri gözler önüne seren romanları yayımlandıktan sonra (1965'ten sonra), Türk basınında bir şaşkınlık yaşanmıştır. Bu şaşkınlık, sanata ve edebiyata başkalarının hazırladığı pencereden bakmayı alışkanlık hâline getiren insanlar arasında, Kemâl Tahir konusunda çeşitli tartışmalara, red ve kabullere sebep olmuştur. Kemâl Tahir'in Osmanlıcı olduğunu, Marksizme ihanet ettiğini yazılı ve sözlü beyan edenlerle onun cephe değiştirmesinden dolayı sevinenler, bu romancıyı anlamamak noktasında birleşirler. Zira Kemâl Tahir, Marksizm'den vazgeçmez; ancak bu metodolojiye has dikkatle Türk insanını ve Osmanlı Devleti'ni yorumlar. O, XX. yüzyıldaki Türk yazarları içinde herhâlde en şuurulu Marksist'tir.

Yani Kemâl Tahir, Marksizm yoluyla öğrendiklerini de «*Yahu!... Yanılmışız!...*» diyerek

yeniden değerlendiren, böylece de kendisine has yeni bir dikkatle hem batılılaşma, hem tarih karşısına çıkan, düşünce üreten ve üretmeye zemin hazırlayan biridir. Bu konuda Selahattin Hilav şunları yazmaktadır: «*Sosyalist dünya görüşünün evrensel bir metot olduğundan ve kaba hatlarıyla alınınca, hemen hemen bütün ülkelerde geçerli olduğundan şüphe edilemez. Ama, bu görüşün gerçek evrenselliği, onun bir metot olarak kullanılmasındadır. Tıpkı politikada olduğu gibi, sanatta da bu metodu, en derin ve gizli gerçekleri gün ışığına çıkarmak için kullanmak gerekmektedir. Metodun evrenselliğini teşkil eden şey, onun yeni gerçekleri ortaya koyabilecek şekilde kullanılmasıdır. Metodun orijinal bir şekilde kullanılmasının, yani metodun insana değil de, insanın metoda hakim olmasının, bir sanatçı söz konusu olunca, bu sanatçının bütün yaratışını, tepeden tırnağa nasıl değişikliğe uğrattığı, Kemâl Tahir'in eserlerinde bütün açıklığıyla, bir örnek olarak gözlerimiz önüne serilmektedir.*» (Hilav, 1993: 77-78). Aynı yazının devamında haklı olarak «*Kemâl Tahir'in devrimci aksiyon ve fikir içinde yetişmiş, sosyalist düşüncüyü hayatının alnyazısı hâline getirmiş olduğu hâlde, hazır çözümlerden, genel kabullerden nefret eden; metodun kendisine ve kullanılmasına yönelen; durmadan arayan; yaşadığı, gördüğü, duyduğu gerçeklik ile, felsefi düşüncesi arasında tam bir mutabakatın bulunmasını isteyen bir yazar*» olduğu söylenir (Hilav, 1993: 78).

Selahattin Hilav, Kemâl Tahir'in 'somut Anadolu insanı'nı çok iyi tanıdığını, «*bugünün dünden geldiğini bildiği için Osmanlı toplumunun yeni bir gözle araştırılması gerektiğini*» düşündüğünü yazar.

Bu araştırmalar sonucu batıdaki anlamda derebeyliğin klâsik Türk toplumunda bulunmadığı kanaatine ulaşan Kemâl Tahir, «*bu ilkedden hareket ederek, görüp yaşadığı somut Türk insan gerçeğini, genel bir kavram çerçevesi içine oturtmuştur. Böylece, Osmanlı tarihinin sosyal ve siyasî olaylarını açıkladığı gibi, Tanzimat çağını ve Cumhuriyet devrini de bu görüş açısından değerlendirmiştir. (...) Bu toplum (Osmanlı Türk Toplumunu), merkezî iktidar çevresinde toplanmış üretici halk kitlelerinden teşekkül eden bu ekonomik sosyal yapıdır. Bu yapıda, merkezî iktidarın temsilcisi olan devlet ve bu devletin taşıyıcısı olan yönetici kadro, büyük önem taşır. Klasik Türk toplumundaki*

siniflaşma olayı, Kemâl Tahir'in gözünde, batıdaki sınıflaşma olayından farklıdır. Yazar böylece Türk toplumundaki sömürülen sınıfların siyasî davranış ve mücadele özelliklerini, yani bu davranış ve savaşılanlığın batıdan farklı oluşunu, temel felsefi düşüncesine uygun olarak açıklamıştır. Halk kitlelerinin ve emekçi sınıfların, Türkiye'de çok zorlukla harekete getirilebilmesini; somut olarak görmüş ve bu gerçeği hiç bir idealizasyona (yüceltmeye, yol göstermeye) girilmeden, olduğu gibi canlandırmıştır.» (Hilav, 1993: 79) Bu satırları takiben Kemâl Tahir'in Türk toplumunu Asya Tipi Üretim Tarzı'na yakın gördüğü; eserlerini ve çalışmalarını bu konu etrafında yürüttüğü belirtilmekte; Türkiye'de Asya Tipi Üretim Tarzı'ndan hareketle gerçekleştirilen çalışmalardan söz edilmekte, sözü edilen «kavram konusunda, Marksist Türk bilim ve düşünce adamlarını ilk olarak uyarın ve aydınlatan kimse(nin) de Kemâl Tahir» olduğu ifade edilmektedir.

Kemâl Tahir, Türk insanını ve Osmanlıyı anlamak için ATÜT (Asya Tipi Üretim Tarzı) den yararlanmaya gayret etmiş; ancak ATÜT'ün «Doğu toplumlarını kapsamadığı, özellikle Türk toplumunun anlaşılmasında yetersiz kaldığını görmüştür.» (Sezer, 1989:1/24) Baykan Sezer'in bu yazısında, Kemâl Tahir'in yaptığı işi anlama ve onu değerlendirme konusunda şu satırları okumaktayız: «Kemâl Tahir'in genel olarak Doğu toplumlarına ilgisi sürdüğü gibi ATÜT'e ilgisi elbet sürmüştür. Ancak Anadolu Türk toplumunu açıklamak için A TÜT'e başvurmadan kısa sürede vazgeçmiştir. Anadolu Türk tarihini açıklamak için Doğu toplumları, ATÜT vb. yerine Osmanlılığı ön plana geçirmeye başlamıştır. Kemâl Tahir'de Osmanlılık, sanıldığı gibi eskiye özlem, yıkılmış bir düzenin yeniden canlandırılması değildir. (...) Kemâl Tahir'de Osmanlılık belli bir toplum düzeninin ifadesi de değildir. (...) Osmanlılık, bir siyasettir. Doğu-batı çatışmasında Anadolu Türk'üne tarihin en güçlü devletini kurmasında izin vermiş bir siyasettir. Doğu-batı çatışmasında batıya, batı saldırganlığına karşı. Doğu'nun savunuculuğu koruyuculuğudur. Sorun söz konusu biçimde ortaya konulunca, Osmanlı imparatorluğunda batılılaşma sorunu, elbet daha değişik bir boyut kazanmaktadır Osmanlı tarihinden, tarihî görevinden, kişiliğinden vazgeçmesi olmaktadır.» (Sezer, 1989:1/25)

Baykan Sezer yukarıdaki satırları aldığımız

yazısına da şu cümlelerle başlıyor: «Kemâl Tahir'i bir düşünür olarak ele aldığımız zaman ilk vurgulamamız gereken yönü kendisinin marksist bir yazar olduğudur. Araştırmalarında elde ettiği bulgular, sonuçlar ve sorunlara Marksist açıdan eğilmesinin büyük etkisi olmuştur. Kemâl Tahir marksist bir yazardır. Ancak kendisi aynı zamanda bir Türk düşünür ve romancıdır.» (Sezer, 1989: 1/19-20)

Bütün bunlar Kemâl Tahir'in XX. yüzyılın yarısından sonra düşünce hayatımızdaki yeri ve değerini ortaya koymaktadır. O, Anadolu insanının tarihteki yerini ve fonksiyonunu; Marksizm'den yola çıkarak kendince belirleyen, bu insanın yaşama tarzını, sahip olduğu husûsiyetleri, tavır ve hareketlerini yukarıda sözü edilen dikkat ve bakış tarzıyla yorumlamaya gayret eden bir insandır. O, romanlarında ve her türlü yazı faaliyetlerinde bu gayretlerini gözler önüne serer. Ancak bütün bunların Kemâl Tahir'in etymon spirtuel'i (temel gücü) etrafında icat edilen veya seçilen kahramanlar, olaylar ve çevreler yardımıyla ifade edildiğini belirtmek gerekir. Onun eserlerindeki temel güç, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, kendi söyleyiş tarzı ve vurgusuyla telâffuz edilen «yahu!... yanılmışız!...» kelimelerinde gizlidir. Çünkü bu sözlerin arkasında geniş anlamıyla kültür alanıyla ilgili her türlü kanaatin, kazanılmış bilgilerin, öğrenilmiş hadiselerin yeniden gözden geçirilmesi, yeniden yaşanması ve değerlendirilmesi yatmaktadır. Bunun için onda temel güç, kabul edilmiş bilgi, değer, her türlü unsur ve şahsiyetler karşısında kendi içinde tutarlı olma gayretiyle çok mânâlı bir soru tavrıdır, bir soru hâlidir. Bu soru biraz da iki yüzyılı aşkın bir zamandır süren Türk tarihinin akışına yöneltilmiş gibi durmaktadır. Bu soru biraz da kendi kimliğini unutma bahtsızlığını aydın olma hâli sanan Türklere yöneliktir. Bu sorunun arkasında kendi tarihi fonksiyonunu idrâke davet gizlidir.

Kemâl Tahir, bir düşünce adamı mıdır, bir romancı mıdır sorularına, gerçekleştirdiği işe devamlı soru yönelten, bu işin mahiyetini araştıran, malzemesini didikleyen, geçmişini araştıran, geleceğini merak eden bir sanatkârdır sözleriyle cevap vermek yerinde olur. *Notlar / Sanat Edebiyat 1* adlı kitapta görüleceği üzere roman ve sanatın gerçekliği üzerinde kendi kendisine devamlı soru

sormakta ve onlara cevap aramaktadır. O, gerçek hakkında verdiği şu hükmü hayatıyla doğrulamıştır: «Gerçek kendisini zor teslim eder, çünkü canlıdır, değişkendir. Canlı ve değişken olduğu için de bir kere teslim alınınca, sürgit elimizde kalmaz. Bu sebeple gerçekle girilecek savaşın sonu yoktur. Bu savaşın zaferi ancak sürekliliğindedir.»

Kemâl Tahir için XX. yüzyılın yarısından sonra tarih içinde ve Anadolu coğrafyasında, tarihî bütünlüğü gözden uzak tutmadan içinde Türk insanının gerçekliğini Marksist bir dikkatle araştıran; bulduklarını romanlarıyla dikkatlere sunan bir insandır, demek isabetli olur. Gaye roman mıdır, düşünce midir? Bu soruya verilecek cevap «Kemâl Tahir tarzında roman» sözlerinden ibarettir. Onun eserlerinde unutulmaz tiplerin bulunmadığı, konuşmaların gereksiz uzadığı, gözlemden çok tasavvura yer verildiği ve benzeri olmak üzere alışılmış roman tekniği bakımından bir çok kusuru olduğunu söyleyenler az değil. Bu eserlerin bir kısım okuyucular tarafından roman olarak zevk ve dikkatle okunduğu, alışılmış roman formundan farklı olduğu bilinmekte. Acaba Kemâl Tahir, yeni bir roman formu mu aramıştır? Bu soruya net cevap vermek zor, ama hayır demek de mümkün değil. Kemâl Tahir, roman adı verilen edebi türle tarihî, iktisadî ve felsefî hakikatlerin anlatılamayacağını bilecek kadar roman teorisini bilmektedir. Öyleyse ne yapmaktadır? Tarihî, iktisadî, felsefî ve sosyolojik araştırmaları romanda gerçekleştirmekte ve ifade etmektedir. Bu hususu Mehmet H. Doğan şu cümlelerle ifadeye çalışıyor: «Romancının, romanını yazacağı toplumu, o toplumun insanlarını tarihsel gelişimi içerisinde inceleyip meydana vuracağı özelliklerden; bugünün ve geleceğin zorluklarının çarelerine sağlam dayanaklar bulmak zorunda olduğunu; bunun için hazır kaynaklar yoksa roman dışı incelemelerin de romancı tarafından yapılması gerektiğini, bunsuz bir roman yazılamayacağını, romancı olunamayacağını da ilk vurgulayan Kemâl Tahir olmuştur.» (Doğan, 1978)

Ancak Kemâl Tahir, çok defa incelemeyi de romanın kâinatında gerçekleştirmektedir. Onda roman sosyal ilimlerin laboratuvarı mı? Sosyal ve tarihî olaylar kendilerine vücut veren prensiplerden hareketle, sanatın imkânlarıyla yeniden canlandırılırken değişen gerçeklik içinde değişmez

olan prensipler ve aslî unsurlar bir denemeye mi tabi tutuluyor? Bu konuda Kemâl Tahir'in "Notlar / Sanat Edebiyat 1'de yer alan şu cümlelerini okuyalım: «Gerçekçi romanın özlerinden biri olan gerçekte, değişme olduğu gibi, değişme de asıldır. Bu açıdan bakılırsa romana, bir bilim deneyi gibi tecrit edilmiş bir hayat parçasını yansıtır demek yanlış olmaz. Gerçeklerin bir tek değişmez gerçeği vardır. O da durmadan değişmektir. Durmadan değişen gerçeği, romancı bir de üstünde işleyip, onu amacındaki sonuca yararlı kılmak için, yazacağı romanın özel yasalarına göre değiştirmekte, ayrıca hayattan koparmakta yani tecrit etmektedir.» (Demir, 1989: 127) Bu satırların devamında romancının kendince bir kâinat kurduğu ve onu anlattığı da sezdirilir.

Kemâl Tahir, «romanda drama düşmüş insan anlatılmaktadır» sözleriyle kendi roman anlayışını ifade eder. Ancak bu insanın ve düştüğü dramın mahiyeti onu düşündürür. O, beğendiği ve benimsediği bir modeli taklit eden bir romancı değildir. Bu konuda Tahir Alangu'nun şu cümleleri dikkate değer: «Kemâl Tahir sıradan çağdaş bir romancı değildi. Gözleri önünde olup bitenleri yazmıyordu. Tarihî oluşumunu zorunlu olarak getirdiği, geçmişten bugüne bağlayan, zaman zaman, yer yer saptırılmış gerçekleri kurcalıyordu. (...) Bize batıdan ve daha çok batının bir kaç ünlü kaynağından gelmiş roman modasını bir yerde aşan, bir yerli roman düşüncesine ulaşan, büyük bir düşünceye yönelen (...) birkaç romancıdan biriydi» (Dosdoğru, 1974: 92-93; Bu yazı 'Büyük Romancı Kemâl Tahir' başlığıyla 24.4.1973'te Yeni Ortam'da yayımlanmış.) Tahir Alangu, Kemâl Tahir'in «yerli roman düşüncesine ulaştığını» belirtmektedir. Bu konu tartışmaya açıktır. Ancak Kemâl Tahir, romanın ortaya çıktığı ve geliştiği batılı insanın dramı ile bizim insanımızın farklılığını önce görür, sonra öğrenir ve izaha kalkışır. O, bizim insanımızı batılı insan nazarıyla değerlendirmeye karşıdır. Önce bu konudaki düşüncelerini ifade edelim. 27 Mayıs 1968'de yapılan bir açık oturumda şunları söylediğini yine Hulusi Dosdoğru'nun kitabından öğreniyoruz:

«-Batı; biliyorsunuz, kölelik, derebeylik, kabaca söylüyorum ve burjuva sistemlerini yaşamıştır. Sistemin kanunlarını biliyoruz. (...) İnsanlar hür göründükleri hâlde daha da köle olmuşlardır. Batıda, bu sürekli köleliğin korkusunu hâlâ içlerinde

taşmaktadırlar. Batılı insan hür gibi görünüyor bize, ferdiyeti çok ilerlemiş gibi görünüyor. Bence bu iki görüntü sahte görüntüdür. Batı insanı hâlen de iki türlü köledir. (...) Batıdaki sınıf gerçeği, insanı, istesin istemesin, ferdiyetinden vazgeçirmek ve hürriyetlerinden vazgeçirmek sonucuna götürüyor. (...) Buna karşılık, Doğulu insanın genel görünüşünde sürü davranışı vardır. (...) Fakat bu sürüden biri olmak eğiliminde batılının idrak edemeyeceği kadar bağımsızlık (hürlik) da vardır. Yani hem sürüden birdirler, hem de sürünün tamamen dışında kendi hayatlarını yaşayan özgür kişilerdir. (...) Ben Türk romanını yazalım derken, bu özelliğe dayanarak diyorum. Bizde daha hür, daha kişiliği ilerlemiş fert var, buna karşılık, biz batının eserlerinden etkilenerek batının tipini arıyoruz kendimizde... Düştüğümüz en büyük yanlışlık budur. Biz Türk dehasını eserlerimize koymak istediğimiz zaman, onları hiç bir zaman batılı insan gibi tek başına bir köşeye sıkışmış bulamıyoruz diyorum.» (Dosdoğru, 1974: 82-84)

Yukarıdaki satırlarla Kemâl Tahir'in "Notlar / Sanat Edebiyat I" adlı eserinden alınan şu cümleleri birlikte düşünmek bizi, onun roman anlayışına ve romanla gerçekleştirmek istediklerine götürür: «Roman anlayışım, tek insanın dramına dayanır. Tek insanın dramını inceleyip derinleştirdikçe de insanoğlunun tükenmezliğine inancım artmıştır. Bu açıdan insanların kişisel serüvenlerinin ana itici gücünü, yalnızca toplumun ekonomik-sosyal baskılarıyla kabataslak açıklamayı yetersiz bulurum. (...) Evet, insan dramı, ancak insanın kapana kısıldığı yerde vardır. Buradaki kısılmışlık, bence, insanın dış itilmelerle yakalandığı bir tuzak değildir. Daha çok kendi kişiliğindeki özelliklerle gelip girdiği bir kapandır. (...) Çevresiyle boğuşmasını derinlemesine inceledikçe, Anadolu Türk insanının geleceğine, bu insanın dünya insanlığını zenginleştirecek özel cevhere sahip olduğuna güvenim artıyor.» (Demir, 1989: 69-70) Bütün bunlar ve daha önce verdiğimiz alıntılar ve söylediklerimiz Kemâl

Tahir'in roman ve Türk romanını problem olarak ele aldığını ve düşüncesini bu problem çevresinde olgunlaştırdığını ortaya koymaktadır. Hapishane yıllarında yakından ve içlerinden biri olarak tanıdığı Anadolu insanını açıklamak, onun husûsiyetlerini ve değerlerini doğru ifade etmek kendi kabul edilmiş doğrularına yeniden bakmak ihtiyacı duyduğunu ifade etmektedir. Yani o, bu insanın husûsiyetlerini açıklama yolunda bir bakıma Marksizm'i yorumlayan biridir. Kemâl Tahir, bu insanın sahip olduğu beşeri tecrübenin kaynağının doğru teşhisinin insanlığı ciddi anlamda zenginleştireceği, bunalımdan kurtaracağı kanaatindeydi. Zira ferdi hürriyet batıda değil, doğuda aranmalıdır. Çünkü batı insanı köleliğini sürdürmeye mahkûmdur. Öyleyse Türk insanı için batılılaşmak bu mahkûmiyeti yaşamaya talip olmak; kendi aslî değerlerinden uzaklaşmak demektir. Bu hâlin Türk insanına ciddi anlamda ihanet olduğunu yazılarında da sohbetlerinde de söyler, romanlarında da kendisine mahsus arayış içinde ifade eder. Onun romanları bu konuda kendi kendisine sorduğu sorulara cevap arayan metinler olarak değerlendirilmeye müsaittir. Biz bu eserler roman değildir demiyoruz, böyle bir hüküm yanlış anlaşılır. Bunlar düşüncelerini yukarıda kısaca ifadeye çalıştığımız, arayışlarından söz ettiğimiz Kemâl Tahir'in gayesine ve anlayışına uygun edebî eserlerdir, metinlerdir. Bu metinleri roman olarak adlandırmak bir alışkanlıktır. Şüphesiz bu eserler alışılmış romanın sınırlarını zorlamakta, hatta bu sınırların dışına çıkmaktadır. Çünkü bu edebî eserler, bir yönleriyle roman olma hüviyetlerini koruyarak ve geliştirerek sosyal yapının dinamiği içinde Türkiye'ye mahsus gibi görünen (büyük oranda da böyle olan) insan ve toplum problemlerini «acaba böyle mi» sorusuyla tartışmaya açmaktadır. Bütün eserlerine bu dikkatle bakmak, onların yazılış gayelerine yani varlık sebeplerine de uygun düşecektir.

KAYNAKLAR

Alangu, Tahir, (1965), *Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman*, C. III, İstanbul. [Demir], Kemâl Tahir, (1989), *Notlar/Sanat Edebiyat I*, İstanbul. Doğan, Mehmet H., (1978), *Milliyet Sanat Dergisi*, 24 Nisan 1978.

Dosdoğru, Hulusi, (1974), *Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemâl Tahir*, İstanbul. Hilav, Selahattin, (1993), *Edebiyat Yazıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. Sezer, Baykan, (1989), "Kemâl Tahir Üzerine", *Kemâl Tahir Notlar*

KEMÂL TAHİR DEMİR

Prof. Şerif AKTAŞ, PhD
Lecturer in the Faculty of Letters, Kırıkkale University

ABSTRACT

Kemâl Tahir is one of the writers who has distinguished lace of ideological focus and whose character as a novelist is even under discussion when compared to his ideological focus in the period of Turkish republic.

In this article, the literary character and identity of Kemâl Tahir was analysed in a "monothematic" approach in parallel with the "basic motive" as an incentive that made the writer compose his works.

The same approach was also pursued in my other articles. Therefore, Kemâl Tahir's major themes and his ideological relations in setting up the deep structures of the works were studied within their framework.

The "motive", that urged Kemâl Tahir to criticise the world view of which he struggled, was analysed in terms of its nature and of how it appeared in his works of art.

Key Words:

Kemâl Tahir, Novel, Basic Power, Structure, Theme, Ideology

Кемаль Тахир Демир

Проф. Др. Шериф Акташ
Преподаватель, Факультета Естественных Наук и Литературы
Университета Кырккале